

"לבניינה של תורה" - חלק שפו

שיחה שנמסרה באופן דיגיטלי מפי מו"ר ראש הישיבה, הרב ברוך וידר שליט"א

"כִּי לֹא עֲזַבְתָּ דְרָשִׁיךָ ה'"

סתרי השגחת ה' על האדם

"תנו עז לאלקים"

במפגשים הקודמים דיברנו על כך שמהותו של אדם מעם ישראל היא שהקב"ה נתן לנו את הכוח לשלוט במציאות, בבחינת "והייתם פאלקים"¹. לפיכך, ביכולת מחשבתו של האדם לגרום שיחולו עליו ברכה ושפע אלוהי, בשל ההשפעה הגדולה שיש לאדם מישראל בעולמות העליונים.

לאור זאת, כאשר אדם מעמיק במחשבתו, בוטח בקב"ה ויודע בידעה אמיתית ופנימית בהכרת הלב שבאמת אין שום כוח בעולם חוץ מהקב"ה אזי אכן לא יהיה שום כוח בעולם שיוכל לפעול עליו. משמע שגם להפך – כאשר הכרה פנימית זו ש"אין עוד מלבדו" אינה מחודדת באדם בצורה

שלימה, הוא פותח פתח ליכולתם של כוחות שונים המתנגדים לו להשפיע עליו. זוהי הסגולה הנפלאה שגילה לנו רבי חיים מוולוז'ין – תלמיד הגר"א ומייסד ישיבת וולוז'ין אם הישיבות – וכתבה בספרו המופלא 'נפש החיים'².

¹ בראשית, פרק ג, פסוק ה. עיין נפש החיים, שער א, פרק ג: "ברא הוא יתברך את האדם והשליטו על רבי רבוון כחות ועולמות אין מספר, ומסרם בידו שיהא הוא המדבר והמנהיג אותם על פי כל פרטי תנועות מעשיו ודבוריו ומחשבותיו וכל סדרי הנהגותיו הן לטוב או להיפך, ח"ו".

² שער ג, פרק יב

"בטחו בו בכל עת"

ברצוני להעמיק בכך עוד, בסייעתא דשמיא. הזכרנו בעבר את דברי הרמ"א בתחילת ה'שלחן ערוך' המביא את היסוד הגדול של "שויתי ה' לנגדי תמיד"³, כפי שהובא ב'מורה הנבוכים'. על דברים אלו מביא ה'ביאור הלכה' את דברי הקדמת 'ספר החינוך', הכותב שישנן שש מצוות שהאדם חייב בהן כל הזמן, "וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה ואין קץ למתן שכר המצוות". מצוות אלו הן מצוות האמונה, שעל האדם צריך לחשוב עליהן כל העת.

בעניין זה מחדש הרמב"ם ב'מורה הנבוכים'⁴ חידוש עצום, עליו הוא מעיד שעל ידו "מתפרקים ספקות ויתגלו בו סודות אלוהיים".

מלמדנו הרמב"ם שהאופן בו תחול ההשגחה הפרטית על האדם תלוי בו עצמו, במידה בה יצליח לקיים את הדברים עליהם דיברנו בראשית דברינו בתמצות. הרמב"ם כותב שם: "לפי ערך דעת כל בעל דעה תהיה ההשגחה בו. והנה האדם השלם בהשגתו, אשר לא תחדל דעתו מה' תמיד, תהיה ההשגחה בו תמיד. והאדם השלם בהשגתו אשר רוקן את מחשבתו מה' בעת מסוים, הרי תהיה ההשגחה עליו בעת מחשבתו בה' בלבד". האדם עצמו קובע עד כמה תהיה עליו

³ תהלים, פרק טז, פסוק ח

⁴ חלק ג, פרק נא

את הגזירה". עיקרון זה בא לידי ביטוי במדויק בסיפור על דוד המלך. הקב"ה התכוון להמיתו בשבת, ובודאי שלא הייתה לדוד היכולת למנוע זאת, ולפיכך הקב"ה סיבב את המאורעות כך שהדבר יתרחש. מצד אחד, ביכולת האדם לקבוע את כל מה שיקרה לו, ומצד שני, הרצון האלוקי הוא הפועל בעולם.

מסיים בעל ה'לשם': "אבל באמת הנה אין דבר עומד נגד הביטחון". על אף שלעיתים הקב"ה מעלים מהאדם את היכולת להגיע אל שלמות הביטחון, אך לאמתו של דבר אין דבר העומד נגד הביטחון. כאשר אדם זוכה לקיים בעצמו את דברי 'נפש החיים' ומתמלא באמונה ש"אין עוד מלבדו", אכן דבר לא יוכל לו.

"וְאֵנִי תָמִיד עִמָּךְ אַחֲזָה בְּיַד יְמִינִי"⁵
לסיום, נשוב לדברי הרמב"ם: "ושבעת שלמות מחשבת האדם והשגתו את ה' יתעלה... לא יתכן אז כלל שיפגע באותו האדם מין ממיני הרעות, לפי שהוא עם ה' וה' עימו". אומר הרמב"ם "הרציונליסט" הגדול: כאשר האדם נמצא עם הקב"ה – הקב"ה איתו! במצב זה שום דבר רע לא יארע לו. דברים אלו זהים לסגולה שב'נפש החיים'.

מסיים הרמב"ם את פסקה זו ואומר שהדברים מפורשים בפסוקי התורה: "וכן נתבררה לי דעה זו גם מלשון התורה, אמר יתעלה⁷: וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֹאכָל וּמִצָּאָהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל פִּי אֵין אֱלֹקֵי בְּקֶרְבִּי מִצָּאוֹנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה, וּבִיָּאֵר כִּי הִסְתַּרְתָּ פָנִים זֶה – אֲנַחְנוּ סִיבַתָּה, וְאֲנַחְנוּ הַעוֹשִׂים אֶת הַמַּסָּךְ הַזֶּה". מדוע הגיעו הרעות? מדוע ה' הסתיר את פניו? בגלל שהאדם יצר לעצמו מסך המבדיל בינו לריבנו של עולם! עד כמה תלויים הדברים בנו!

את דברים אלו קל להגיד, אך באמת הם דורשים עבודה במשך כל החיים לבטל את המחשבה ולקרב אותה לריבנו של עולם. עבודת חיים זו היא הדרך לצאת מן המצר.

הַשְׁמִיחַ נְשַׁכְּחָה עַל יְדֵי אֶחָד אֲדָרָה

השגחה פרטית. לכן כשאדם שלם בהשגתו, מבין ש"אין עוד מלבדו" וקובע זאת במחשבת לבו בצורה מלאה, לא תהיה אפשרות לשום דבר לפגוע בו. השגחת ה' תהיה עליו ללא הפסקה.

אבל, "תתרוקן ההשגחה ממנו בזמן עסקיו...", כלומר, כאשר אדם עוסק בדברים אחרים וסבור שהקובע והמחליט הוא אדם מסוים – הפקיד, השופט, המפקד או ראש הממשלה – ואינו נותן דעתו בצורה שלמה לעיקרון זה, "תתמעט אותה השגחה כיוון שאין לאותו שלם-ההשגחה בזמן עסקיו שכל בפועל", כלומר אינו מלא באמונה שלמה כזו. בפרק הזמן בו אדם מסיח את דעתו מהקב"ה גם ההשגחה הפרטית המיוחדת תתמעט עליו. לעומת זאת, את האדם שכלל אינו מבין הוא מתאר כאדם ההולך בחושך במשך כל חייו.

"לפיכך נראה לי, כי כל מי שפגעה בו רעה מרעות עולם מן הנביאים או החסידים השלמים, שלא פגעה בו אותה הרעה אלא בעת ההעלם". כלומר, רק כאשר אותו אדם גדול לא היה דבוק בקב"ה לזמן-מה לא חלה עליו ההשגחה בצורה מלאה.

אפשר להביא כדוגמה לכך את דוד המלך, עליו העידה הגמרא⁵ שהיה עוסק בתורה במשך כל השבת, מפני שידע שהוא עתיד למות בשבת. רק כאשר הוא הסיח לרגע את דעתו מהלימוד יכול היה מלאך המוות לפגוע בו.

"כִּי הוּא אָמַר וַיֵּהִי"

כעת נעמיק בזה יותר. בעל ה'לשם' שבו ואחלמה' – סבו של הרב אלישיב זצ"ל, שהיה גדול המקובלים בדורו ולמד חברותא עם הרב זצ"ל ועם רבי אריה לוין זצ"ל – שואל שאלה קשה ביותר. כיצד ייתכן שקדושי עליון הסבו את ביטחונם מהקב"ה? אם הם ידעו את זה אז איך קרתה להם רעה? על מנת לבאר זאת הוא מסביר יסוד מבהיל⁶: "לפעמים כאשר הוא ברצונו יתברך שמו להביא הגזירה בדווקא... אז מסלק הוא את הבחירה ומטיל מורך בלבבם עד שאי אפשר להאדם להתחזק אז במידת הביטחון וכדי לקיים

⁵ שבת, דף ל

⁶ 'לשם שבו ואחלמה', ספר הדע"ה, חלק ב, דרוש ה, ענף ד, סימן

⁷ דברים, פרק לא, פסוק יז

